

Naftalen i samlingar

Naftalen är historiskt sett ett av det mest använda medlen för att skydda textilier mot mal och andra insekter. De negativa hälsoeffekterna av naftalen är numera kända och det är viktigt att känna till var i samlingar naftalen kan förekomma, och hur man hanterar och arbetar säkert med dessa objekt.

Vad är naftalen?

Naftalen är en organisk förening, ett aromatiskt kolväte som uppträder i form av vita kristaller med en stark karaktäristisk doft av tjära. Kristallerna kan se ut som flingor eller förekomma mer som i klumpar eller i en stor massa. Naftalen utvinns framförallt ur stenkolstjära, är lättantändligt och brinner med kraftig sotutveckling.

Varför är naftalen hälsoskadligt?

Naftalen tas upp i kroppen genom inandning, hudkontakt och vid förtäring. Naftalen är allergi- och cancerframkallande, klassas som miljöfarligt och är mycket giftigt för vattenlevande organismer. Både långvarig exponering av låga doser och kraftiga enstaka exponeringar kan leda till njur- och lever-skador samt blodbrist.

Synonymer till naftalen

$C_{10}H_8$, nafta, naftalin.

I vilka objekt kan man misstänka att det finns naftalen?

Naftalen har historiskt sett varit ett av de mest dominerande medlen mot mal och har använts i form av klassiska malkulor eller som lösa kristaller. Doften är stark och stannar kvar mycket länge i textilier, vilket också är det tydligaste kännetecknet för att upptäcka behandlade objekt. Ull kan få rödbruna missfärgningar och metaller kan korrodera av föroreningar som förekommer tillsammans med naftalen.

Typ av objekt	Exempel och kommentarer
Malkulor	Naftalen är en av huvudingredienserna i malkulor.
Textilier och kläder	Tyger och kläder kan ha behandlats med malkulor eller naftalen, i synnerhet textilier av ull.
Förvaringslådor	Som insektsbekämpning på andra typer av objekt än textilier. Kan finnas kvar i förvaringslådor.
Läkemedel	Inom homeopatin mot en rad åkommor, i salvor mot löss och skabb samt hudåkommor.
Färg	För tillverkning av färgämnet naftylamin och även som bärare av färgämnen vid textiltryck och färgning.
Tekniska samlingar	Kan finnas i en rad olika tekniska utrustningar, t.ex. motorer.
Sanitetsmedel/toalettillbehör	Som doftförbättrare och desinfektionsmedel i äldre så kallade urinoarstenar.

Hälssofarlig

Brandfarlig

Skadlig för miljön

Hur ska objekt som innehåller naftalen hanteras?

Malkulor ska sorteras ut och slängas som farligt avfall. Förvaringslådor som doftar naftalen bör bytas ut. Objekt som behandlats med naftalen bör vädras ur i största möjliga mån. Det kan dock ta mycket lång tid för doften att försvinna. Objekten bör därför även förvaras i väl ventilerade utrymmen. Om man vidrör malkulor eller objekt som är naftalenbehandlade med bara händer är det lätt att doften sätter sig i huden, vilket kan upplevas som obehagligt. Dofte kan kraftigt förstärkas vid våtbehandling av textilier. Objekt som innehåller naftalen eller spår av det (till exempel doftar starkt) ska märkas med piktogrammen *hälssofarlig*, *brandfarlig* och *skadlig för miljön* samt förklarande text.

Några hållpunkter för säkert arbete med objekt som innehåller naftalen:

- Utför arbetet i väl anpassad ventilation, gärna i dragskåp eller dragbord med separat frånluft.
- Låt objekten vädras ur ordentligt innan arbete utförs.
- Använd arbetskläder och arbetskor som förvaras avskilda från vanliga kläder.

- Använd tillämplig skyddsutrustning som handskar (kemikalieresistenta, ej bomull) och andningsskydd.
- Var noga med att byta handskar och tvätta händerna ofta.
- Mat eller dryck ska aldrig intas i rum eller på arbetsbänkar där malkulor eller naftalenbehandlade objekt hanteras.

Det är alltid arbetsgivarens skyldighet att se till att personalen är informerad om risker samt att lämplig skyddsutrustning finns att tillgå. Har du frågor kring din arbetsmiljö kan du vända dig till din arbetsgivare, skyddsombud, företagshälsan eller Arbetsmiljöverket.

Litteratur och länkar

Värda väl-blad om ohälsosamma ämnen i samlingar:

<http://www.raa.se/vardaval> (2016-03-14).

Åkerlund, M., Flato, S. & Hellekant, A. 1998.

Från silverfisk till hälsorisk: Skadedjur och åtgärder i samlingar. LTs förlag, Stockholm. Kort text om naftalen och andra kemiska bekämpningsmedel mot insekter på s. 56. <http://www.raa.se/app/uploads/2014/08/Fran-silverfisk-till-halsorisk.pdf> (2016-03-14).

Makos, K. A. & Hawks, C. A. 2014. "Collateral Damage: Unintended consequences of vapor-phase organic pesticides, with emphasis on p-dichlorobenzene and naphthalene". *I MuseumPests 2014: Integrated Pest Management for Museums, Libraries, Archives and Historic Sites, May 27-28, 2014*. <http://museumpests.net/wp-content/uploads/2014/05/4-1-Hawks-and-Makos-paper-formatted.pdf> (2016-03-14).

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Detta blad ingår i en serie för råd om vård och förvaltning av kulturarvet.

Artikeln är licensierad med CC BY där inget annat anges.
www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/

Riksantikvarieämbetet

Box 1114, 621 22 Visby

Tel: 08-5191 8000. Fax 08-66 07 284

E-post: vardaval@raa.se

www.raa.se